

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Л. В. МАТВІЄНКО

**Методичні вказівки
з курсу "ІСТОРІЯ УКРАЇНИ"**

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв • НУК • 2019

УДК 94(477)(076)
М 33

Автор Л. В. Матвієнко, канд. іст. наук, доцент

Рецензент О. В. Бобіна, канд. іст. наук, доцент

Рекомендовано Методичною радою НУК

Матвієнко Л. В.

М 33 Методичні вказівки з курсу "Історія України" / Л. В. Матвієнко. –
Миколаїв: НУК, 2019. – 59 с.

Методичні вказівки орієнтують студентів у процесі самостійного та індивідуального оволодіння навчальним матеріалом. Окремо виділені тестові завдання, тематичний історичний словник та рекомендована література.

Призначено для студентів заочної форми навчання технічних ВНЗ, також будуть корисними студентам, викладачам і усім, хто цікавиться проблемами історії України.

УДК 94(477)(076)

© Матвієнко Л. В., 2019

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2019

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Методологія, історіографія і бібліографія навчального курсу "Історія України"

Предмет і завдання вивчення історії України у вищій технічній школі. Особливості викладання навчальної дисципліни. Джерела вивчення навчального курсу. Бібліографія історії України. Вимоги викладача до студента. Критерії оцінки знань студентів.

Історіографія як наука. Літописи Київської держави та Галицько-Волинського князівства, як перші вітчизняні джерела з історії: "Повість минулих літ", "Галицько-Волинський літопис" та ін.

Літописання литовсько-польської доби історії України. Густинський, Межигірський, Львівський та інші літописи. Козацькі літописи С. Величка, Г. Грабянки, Р. Ракушки. "Синопис" І. Гізеля.

Історіографія історії України в першій половині XIX ст. Перші спроби наукового вивчення історії України. Д. Бантиш-Каменський та його "История Малой России". М. Маркевич та його "История Малороссии". Романтизм в історіографії історії України.

Засновники національної школи історіографії – В. Антонович, Д. Багалій, М. Костомаров, П. Куліш, О. Лазаревський, А. Скальковський, Д. Яворницький та ін. М. Грушевський як історик та його вплив на розвиток національної історичної школи. Народницька школа в історіографії історії України. Критика народницької школи. Поява нових підходів в історіографії історії України в кінці XIX ст. Досягнення історіографії історії України в другій половині XIX ст. і на початку XX ст.

Радянський період розвитку української історичної науки. Наукові школи 20-х рр.: "культурно-історична" М. Грушевського, "соціально-економічна" Д. Багалія, "історико-правова"

М. Василенко, "марксистська" М. Яворського. Уніфікація історичної науки та історичних ідей у кінці 20-х – початку 50-х рр. Репресії проти українських істориків.

Знання про Україну за кордоном. Україна в працях зарубіжних істориків. Українська історична наука за кордоном: Д. Дорошенко, В. Липинський, О. Оглоблін, Н. Полонська-Василенко та ін. Центри вивчення української історії за кордоном.

Схеми української історії. Російська історіографія: імперська концепція М. Карамзіна і М. Погодіна. Радянська схема історії України. Схема історії України і східних слов'ян М. Грушевського та її сучасна інтерпретація. Історія України у протистоянні ідеології "руського мира".

Проблеми та завдання сучасної історичної науки в Україні.

Тема 2. Особливості етнополітичної історії України

Проблема заселення Східної Європи слов'янами: походження і виокремлення слов'ян, формування трьох груп слов'янських племен. Племінні союзи східних слов'ян. Особливості першого етапу етногенезу українців – формування української народності (кінець VI–XIII ст.). Походження слів "Русь", "Україна". Другий етап етногенезу українців – особливості формування українського народу (XIV–XVIII ст.). Походження назви "Малоросія". Третій етап етногенезу українців – формування української нації (XIX–XXI ст.). Формування української політичної нації в 1991–2014 рр. Кінець мирного етапу формування української політичної нації (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.). Українська політична нація в боротьбі з агресією Російської федерації. Основні етапи етнополітичної історії України.

Історико-етнографічні особливості українського народу. Етнографічне районування України. Етнічні групи українців.

Неукраїнське населення України: походження, етапи заселення. Етнополітичні та ментальні відмінності білорусів, руських та українців.

Тема 3. Історія української держави

Сутність і зміст поняття держави. Характеристика держави. Завдання держави. Особливості процесу державотворення в Україні. Основні етапи й особливості існування національної держави.

Київська держава – перша держава східних слов'ян і українців. Передумови утворення Русі-України та її територія. Теорії походження, причини утворення, етапи існування і розвитку Київської держави. Їх оцінка в сучасній історіографії. Політичний лад першої української держави. Роздробленість Русі. Українські князівства в XII ст. Економічне і політичне зміцнення українських князівств. Галицьке князівство. Волинське князівство. Чернігівське князівство. Галицько-Волинська держава – друга українська держава. Історичне значення Київської держави та Галицько-Волинської держави. Політичні діячі перших українських держав: їхні здобутки і прорахунки.

Особливості політичного розвитку українських земель в умовах панування Литви і Польщі (XIV ст. – 1648 р.). Кривська та Люблінська унія.

Гетьманщина 1649–1781 рр. – третя українська держава. Повстання, визвольна війна, революція і творення держави українського народу в Новий час. Характеристика основних етапів формування та існування Гетьманщини. Політичний лад держави. Відносини Гетьманщини з Московією-Росією. Ліквідація Гетьманщини. Гетьмани України: їхні здобутки і прорахунки.

Особливості політичного розвитку українським земель в умовах панування Російської імперії, Польщі, Австро-Угорщини в XVII–XX ст.

Національні держави в 1917–1921 рр.: основні етапи формування та існування. Українська народна республіка періоду Центральної ради. Універсали та їх характеристика. Утворення і значення Генерального секретаріату. Гетьманський переворот і Українська держава П. Скоропадського. Прихід до влади Директорії. Основні проблеми Директорії і її занепад. Проголошення ЗУНР. Акт об'єднання УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. та його значення. Причини поразки українських національних держав у 1917–1921 рр.

Встановлення радянської влади в Україні в 1917–1922 рр. Війна радянської Росії проти незалежної України. "Державність" України в складі СРСР. Особливості політичного розвитку України в 1922–1991 рр.

Відродження держави українського народу в 1990–1991 рр. Проблеми становлення нової держави. Антиукраїнська політика Російської федерації в 1991–2014 рр. Окупація Росією Криму і окремих районів Донецької і Луганської областей в 2014 р. Оголошення Росією гібридної війни українській державі. Війна української держави та українського громадянського суспільства проти Росії.

Тема 4. Політичний рух в Україні в XIX–XX ст.

Особливості політичного руху в Україні

Зміст і завдання політичного руху. Поняття політичного руху. Особливості політичного руху в Україні. Загальноросійський політичний рух в Україні: етапи розвитку. Таємний дворянський рух. Масони і дворянський рух. Дворянське "Південне товариство". Репресії 30–50-х рр. XIX ст. Різночинський і народницький рух в Україні в другій половині XIX ст. Загальноросійські партії в Україні в кінці XIX ст. – на початку XX ст. Українське питання в загальноросійському політичному русі. Неукраїнський національний політичний рух: польський та єврейський.

Початки національного політичного руху. Кирило-Мефодіївське товариство: мета, програма, діяльність. Занепад політичного руху в підросійській Україні. Розвиток національного суспільного руху: хлопоманство, рух громад. Мета і діяльність українофілів у другій половині XIX ст. Ідея М. Драгоманова про необхідність політичної боротьби. Братство Тарасівців. Студентські громади.

Буржуазно-демократична революція в Австрійській імперії та її вплив на розвиток національного політичного руху в Західній Україні. Створення і діяльність Головної Руської Ради (1848–1851 рр.). Контрреволюція. Боротьба між москвофілами і народовцями. Виникнення перших національних партій: радикали, соціал-демократи, націонал-демократи.

Створення національних партій у Наддніпрянській Україні на початку XX ст. Революційна Українська Партія (РУП): програма і діяльність. Розкол РУП і створення Народної Української Партії (НУП), Соціал-Демократичного Союзу (Спілка). Створення поміркованих партій – Українська Радикально-Демократична Партія (УРДП). Участь українських партій у революційних подіях 1905–1907 рр. Національні політичні діячі: І. Франко, Ю. Бачинський, Д. Антонович, М. Міхновський, С. Єфремов, Є. Чикаленко та ін. Національний політичний рух в умовах контрреволюції 1907–1912 рр. та Першої світової війни.

Національний політичний рух в 1917–1921 рр. Трансформація старих і створення нових партій: УСДРП, УПСФ, УПСР, УПСР та ін. Створення ліворадикальних партій: УКП, "Боротьбисти". Створення української більшовистської партії – КП(б)У. Національні політичні діячі: М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра, В. Голубович, В. Шахрай, М. Скрипник, В. Затонський. Націонал-комунізм. Занепад політичного руху в умовах встановлення радянської влади.

Західноукраїнський політичний рух у міжвоєнний період. Національно-Демократичне Об'єднання (А. Левицький). Формування ідей націоналізму. Українська військова організація та Організація українських націоналістів (Є. Коновалець, С. Бандера, А. Мельник, Д. Донцов).

Лібералізація радянського режиму. Дисидентство. Формування національного дисидентства, його напрямки, представники, програма діяльності. Антиукраїнські репресії 70-х рр.

Формування нових політичних організацій в кінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст. Особливості програмних засад українських партій. Етапи становлення реальної багатопартійності. Сучасна багатопартійність (початок XXI ст.). Проросійські і сепаратистські політичні партії в Україні в мирний час і в умовах окупації Росією Криму і окремих районів Донецької і Луганської областей.

Тема 5. Соціально-економічна історія України

Поняття і сутність господарства і економіки. Роль соціально-економічних процесів в етногенезі українського народу і формуванні держави. Основні етапи економічного розвитку українських земель: 1) первісне господарство; 2) феодальне господарство; 3) капіталістичне господарство; 4) соціалістичне господарство. Хронологічні межі і загальна характеристика економіки. Досягнення та прорахунки економічних систем.

Особливості соціально-економічного розвитку Київської держави. Зовнішня торгівля. Роль торговельних шляхів. Соціальна структура Київської держави. Розвиток ремесла, торгівлі, сільського господарства, промислів. Економічні причини занепаду Київської держави. Переміщення торговельних шляхів на Галичину і Волинь.

Особливості соціально-економічного розвитку українських земель в Литовсько-польську добу. Закріпачення селян.

"Устав на волоки". Поява фільварків. Зовнішньоекономічні зв'язки українських земель з Європою. Магнатсько-шляхетська і селянсько-козацька колонізація степу. Освоєння нових земель. Соціальна структура українського суспільства в нових господарських умовах. Господарський занепад в добу Руїни.

Особливості економічного розвитку Гетьманщини (кінець XVII–XVIII ст.): відродження сільського господарства, торгівлі, дрібних промислів і підприємств. Обмеження економічного розвитку з боку Російської імперії. Козацьке господарство. Друге закріпачення селянства.

Економіка підросійської України в кінці XVIII ст. – першій половині XIX ст. Освоєння земель південної України. Утворення нових міст. Розвиток торгівлі. Стан сільського господарства. Початок промислового перевороту.

Занепад феодалізму. Відміна кріпацтва в Росії. "Капіталізм №1" в Росії і Україні. Модернізація Росії і України в умовах капіталізму. Індустріалізація Сходу і Півдня України. Капіталізація сільського господарства. Столипінська аграрна реформа і Україна. Нова соціальна структура і соціальні конфлікти. Економічний розвиток західноукраїнських земель в XVIII–XIX ст. Відміна кріпацтва. Еміграція західно-українського селянства як наслідок слабкого розвитку капіталізму.

Економічні процеси в Україні в 1917–1921 рр. Економічні експерименти комуністів (більшовиків). "Воєнний комунізм" більшовиків в Україні (1919–1922). НЕП в Україні (1922–1928 рр.). Соціалістична модернізація в СРСР і Україні. Друга індустріалізація в Україні. Колективізація як інструмент індустріалізації. Голодомор 1932–1933 рр. Економічні і соціальні наслідки модернізації 30-х рр. Нова соціальна структура суспільства. Соціально-економічне становище західноукраїнських земель у 20–30-ті рр. XX ст.

Післявоєнне відновлення економіки СРСР і України. Спроби економічних реформ М. С. Хрущова і А. С. Косигіна. Відновлення "стабільності" в суспільстві за Л. І. Брежнєва. Економічний розвиток України в 70–80-ті рр. XX ст. Реформа економіки в кінці 80-х рр. Економічні причини розпаду СРСР і проголошення незалежності України.

"Капіталізм № 2". "Нова" капіталістична економіка України: основні напрямки, здобутки і прорахунки. Нова соціальна структура суспільства і нове соціальне розшарування.

Тема 6. Релігія і церква в історії українського народу

Сутність і роль релігії та церкви в житті сучасної людини. Дохристиянські вірування східних слов'ян. Загальне розуміння християнства. Причини та історичне значення прийняття християнства Київською державою. Основні характеристики давньоукраїнського християнства. Розкол православної церкви на білоруських, московських та українських землях. Київська та Московська митрополії. Вплив розколу на становище православної церкви в українських землях. Занепад українського православ'я в XIV–XVII ст.

Система окатоличення та полонізації українського населення. Українські церковні братства. Берестейська унія 1596 р. Утворення, розвиток і становище греко-католицької церкви. Боротьба християнських церков в Україні. Відродження українського православ'я. Реформи П. Могили. Особливості українського православ'я.

Перехід української православної церкви під верховенство Московського патріархату (1686 р.) і його наслідки для українського суспільства. Ліквідація Петром I Московської патріархії. Становище церкви в умовах панування Російської і Австро-Угорської імперії.

Боротьба за відродження української православної церкви в 1917–1920 рр. Створення Української автокефальної православної церкви (1921 р.) і її розвиток в 20-ті рр. Розпуск Всеукраїнської Церковної Ради (1926 р.). Занепад релігійного і церковного життя в СРСР. Боротьба комуністів з церквою і релігією. Греко-католицька (уніатська церква) в ХХ ст.

Відродження релігії і церкви в незалежній Україні. Православні конфесії в Україні 1991–2018 рр.: УПЦ (Київського патріархату), УПЦ (Московського патріархату), УАПЦ. Церква в умовах російської агресії (2014–2018). Утворення незалежної православної церкви України. Релігії і церкви народів України.

Тема 7. Соціальні (народні) рухи України

Поняття, зміст і характеристика соціального руху. Різниця між соціальним і політичним рухом.

Народні повстання в добу Київської держави. Боротьба проти литовських і польських феодалів. Селянські антифеодальні рухи. Козацько-селянські повстання проти соціальних, економічних і національних утисків польської влади наприкінці XVI ст. Криштоф Косинський. Северин Наливайко. Повстання козаків під проводом Івана Сулими, Павла Павлюка. Козацько-селянські повстання першої половини XVII ст.

Повстання, визвольна війна і революція 1648–1657 рр. як соціальний рух. Соціальні рухи в Україні в другій половині XVII ст. і на початку XVIII ст. Гайдамаччина. Коліївщина. Рух опришків на західноукраїнських землях.

Селянські рухи та виступи робітників в Україні в XIX ст. Революція 1905–1907 рр. в Росії як вияв соціально-політичного руху. Революційна боротьба в армії, на флоті.

Лютнева буржуазно-демократична революція 1917 р. в Росії і Україні. Піднесення національно-визвольного руху

в Україні. Жовтневий переворот і "соціалістична" революція як вияв соціальної боротьби: особливості в Україні (1917–1922 рр.). Селянські повстанські рухи доби громадянської війни. Н. Махно, М. Григор'єв та інші селянські "отамани".

Соціальна боротьба в СРСР в 1922–1991 рр. Соціальний рух в Україні в часи т. зв. перебудови.

Соціальний рух в незалежній Україні. "Студентські" ("молодіжні") революції 1990 р., 2004 р., 2013 р. Феномен соціального руху в Україні в умовах окупації Росією Криму та окремих територій Донецької і Луганської областей і війни проти Російської Федерації.

Тема 8. Україна в системі міжнародних відносин

Сутність і розуміння міжнародних відносин. Поняття зовнішньої політики держави.

Основні напрямки зовнішньої політики Київської держави. Взаємовідносини Київської держави із Візантією. Походи на Візантію. Договори 907 р., 944 р. Контакти із Заходом. Хрещення Київської держави і його вплив на міжнародне становище. Галицько-Волинська держава, її зовнішня політика. Залежність від Золотої Орди. Поділ України в XIV–XVI ст. Литвою і Польщею.

Гетьманщина та її зовнішня політика. Союз з кримським ханом, Туреччиною та ін. країнами. Українсько-московські зв'язки під час війни повстання, визвольної війни і революції. Березневі статті 1654 р.: "зміна орієнтацій". Зовнішньополітичні впливи на Україну в період "Руїни". Зовнішня політика гетьманів. Союз І. Мазепи із Швецією. Українська політика Петра І, Катерини ІІ. Українські землі в складі Росії і Австро-Угорщини.

Перша світова війна. Україна в планах Германії, Австро-Угорщини, Росії.

Міжнародна політика УНР періоду Центральної Ради. Ставлення Росії до незалежності України. Війна радянської Росії проти незалежної України. Брестський мир і Україна. Зовнішня політика Гетьманату і Директорії в 1918–1921 рр. Варшавські угоди 1920 р. Ризький мирний договір і Україна (1921). Дипломатичне визнання України в 1918–1922 рр. Зовнішня політика радянської України (1917–1922).

Україна в системі міжнародних відносин в 20–30-ті рр. ХХ ст. Українське питання у міжнародній політиці напередодні та початку Другої світової війни. Мюнхенська угода і проблема Закарпатської України. Західна Україна і геополітичні інтереси Германії та Радянського Союзу. Договори СРСР з Германією і проблема українських земель. Україна під окупацією гітлерівських загарбників. Економічні і політичні плани нацистів, їхня політика на українських землях.

Українська РСР на міжнародній арені після Другої світової війни. Утворення ООН. Участь України в роботі ООН та інших міжнародних організацій у другій половині ХХ ст.

Незалежна Україна і вибір між Євроатлантичною і Євразійською цивілізацією в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Окупація Росією українських земель. Боротьба української держави проти путінських загарбників. Ставлення Європи, США і Китаю до окупації Росією Криму та окремих територій Донецької і Луганської областей.

Тема 9. Історія української еміграції

Сутність еміграції та діаспори. Формування західної української діаспори. Перша хвиля західної еміграції, її причини, наслідки і напрямки розселення. Друга хвиля її причини, напрямки, наслідки. Третя хвиля: причини, напрямки, наслідки. Четверта хвиля: причини, напрямки, наслідки. Сучасна західна українська діаспора.

Розуміння міграції. Формування східної діаспори. Етапи, напрямки і місця розселення українців в Російській імперії і СРСР.

Зв'язки зі співвітчизниками та їх нащадками за кордоном. Співпраця з організаціями українців за кордоном. Українці в світовому міграційному та еміграційному процесах.

11. Висновки курсу

Головні підсумки розвитку українського народу в модерних ХІХ–ХХ ст. Україна в ХХІ ст. Війни з Росією за незалежність як геополітичний виклик Україні: історія і сучасність. Проблеми побудови громадянського демократичного суспільства та суверенної правової держави.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення дисципліни "Історія України" – поглиблення знань з історії України в критично-аналітичному контексті у відповідності до потреби: 1) формування свідомого, патріотичного громадянина з критичним складом мислення; 2) формування громадянського демократичного суспільства і суверенної правової держави.

Завдання дисципліни – а) формування системи поглядів на минуле, сучасне і майбутнє України на основі критичного аналізу особливостей історичного розвитку "великої і малої Батьківщини"; б) виявлення закономірностей історичного розвитку українського суспільства; с) опанування проблемно-хронологічного підходу в історії України і методів наукового пізнання.

В основу навчального курсу покладено проблемно-хронологічний підхід. Він передбачає поглиблене вивчення окремих, найбільших складних і актуальних проблем історії України. Такий підхід виключає механічне повторення шкільної програми і відповідає особливостям і запитом вищої технічної, інженерної школи.

В результаті опанування курсу студенти мають **знати**:

- основні/базові факти і події історії України, тенденції історичного розвитку протягом століть;
- підходи і трактування базових фактів, подій, тенденцій в історії України;
- причинно-наслідкові зв'язки тенденцій історичного розвитку України.

В результаті опанування курсу студенти мають **уміти**:

- критично аналізувати події і факти в їх причинно-наслідковану взаємозв'язку;

– критично осмислювати, за допомогою набутих історичних знань, сучасне життя країни;

– уміти користуватись навчальною, довідковою, методичною літературою.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тема 1. Методологія, історіографія і бібліографія навчального курсу "Історія України"

1. Історіографія вивчає:

- А. Процес обміркування історичних подій;
- Б. Процес розгалуження знань з історії;
- В. Процес накопичення історичних знань.

2. Вкажіть автора "Повісті минулих літ":

- А. Нестор-літописець;
- Б. Нікон Великий;
- В. Ігумен Іван.

3. Назвіть історика, який перший приділив значне місце в своїй "Історії" географії, етнографії та історії південної частини України:

- А. Геродот;
- Б. Аристотель;
- В. Страбон.

4. Перші письмові джерела з "Історії України" називаються:

- А. Хроніки;
- Б. Анналі;
- В. Літописи.

5. До "Козацьких літописів" належать:

- А. Баркулабівський літопис;
- Б. Густинський літопис;

В. Літопис Самійла Величка;
Г. Літопис Авраамки;
Д. Літопис Григорія Граб'янки;
Ж. Літопис Самовидця.

6. Назвіть автора "Літописа Самовидця":

А. Григорій Граб'янка;
Б. Роман Ракушка-Романовський;
В. Самійло Величко.

7. "Синопис" І. Гізеля написаний у:

А. 1684 р.;
Б. 1674 р.;
В. 1676 р..

8. Перший підручник з історії України має назву:

А. "Історія Русів";
Б. "Синопис";
В. "Історія Малоросії".

9. Назвіть працю історика Д. Бантиш-Каменського, яку вважають першою фаховою роботою з "Історії України":

А. "Історія Малой Росії";
Б. "Історія Малоросії";
В. "Історія Русів".

10. Назвіть твір Гільома Левасера де Боплана:

А. "Описання України";
Б. "Спогади про Україну";
А. "Історія України і українських козаків".

11. Д. Дорошенко, В. Липинський, В. Старопольський, С. Шелухін – це відомі представники історичної, політичної, правової науки, які:

- А. Опинились за кордоном України;
- Б. Залишались на Батьківщині і таємно здійснювали свою діяльність;
- В. Виступали проти незалежності України.

12. Автором наукових праць "Нарис Історії України", "Історія України", "Центральна рада", "Українська Гетьманська Держава" є:

- А. Д. Дорошенко;
- Б. В. Липинський;
- В. М. Шаповал.

13. Життєвий шлях М. Грушевського визначається такими хронологічними рамками:

- А. 1763–1832 рр.;
- Б. 1867–1935 рр.;
- В. 1866–1934 рр.

14. Монументальна праця з історії України М. Грушевського має назву:

- А. "Історія української Держави";
- Б. "Історія України";
- В. "Історія України-Русі".

15. Назвіть автора праць "Жнива Скорботи", "Великий Терор":

- А. Р. Конквест;
- Б. Дж. Грабович;
- В. Л. Винар.

Тема 2. Особливості етнополітичної історії України

1. Етнічна історія вивчає:

- А. Процес складання, утворення нового роду на базі різних етнічних компонентів;
- Б. Процес накопичення знань з Історії України;
- В. Історичне минуле людства.

2. Вперше слов'ян згадують у письмових джерелах під назвою:

- А. Анти;
- Б. Склавини;
- В. Венеди.

3. Вкажіть назви груп слов'ян:

- А. Західні, Південно-східні, Східні;
- Б. Південно-східні, Західні;
- В. Західні, Східні, Південно-західні, Південно-східні.

4. Назвіть народи, які входять до Південно-західної групи слов'ян:

- А. Серби, болгари, хорвати, словенці, македонці, боснійці;
- Б. Серби, болгари, поляки, боснійці;
- В. Білоруси, хорвати, словенці, македонці.

5. До західної групи слов'ян належать:

- А. Українці, білоруси, росіяни;
- Б. Серби, болгари, хорвати, словенці, македонці, боснійці;
- В. Поляки, чехи, словаки.

6. До східної групи слов'ян входять:

- А. Українці, білоруси, росіяни;

Б. Серби, болгари, хорвати, словенці, македонці, боснійці;
В. Поляки, чехи, словаки.

7. Походження цього слова пов'язано з історією православної української церкви XIV ст. Цей термін знову з'являється у XVII ст. і використовується перш за все, московітами для означення земель, які об'єдналися з Московським царством на умовах Березневих статей (1654 р.). Часто термін "... використовується поряд з терміном "Гетьманщина", який означав землі, які знаходились під владою українських гетьманів з середини XVII до кінця XVIII ст." Назвіть цей термін.

А. Малоросія;
Б. Україна;
В. Русь.

8. Вперше назва Україна з'являється у літописах:

А. у 1181 р.;
Б. у 1178 р.;
В. у 1187 р.

9. Етнонім "слов'яни" вперше зустрічається у таких працях:

А. "Про походження та діяння гетів" Йордана;
Б. "Історія війн" Кесарійського;
В. "Повість минулих літ" Нестора.

10. На думку М. Грушевського українці сформувалися під впливом:

А. Фінських племен;
Б. Литовських племен;
В. Тюркських народів.

11. Назва Малоросія входить у вжиток у:

- А. XIII ст.;
- Б. XIV ст.;
- В. XV ст.

12. Перші згадки у письменних джерелах про слов'ян зустрічаються у:

- А. Працях римських вчених I–II ст. до н.е.;
- Б. Працях грецьких вчених I–II ст. до н.е.;
- В. Працях італійських вчених I–II ст. до н.е.

13. Пращурами українського народу М. Грушевський вважав:

- А. Венедів;
- Б. Антів;
- В. Склавинів.

14. Форма спільноти людей, яка історично виникає за родоплемінною спільністю і формується на певній території у процесі злиття, консолідації різних племен завдяки створенню єдиної мови, культури, традицій, обрядів називається:

- А. Народність;
- Б. Народ;
- В. Нація.

15. Південний регіон України сформовано у:

- А. XV ст.;
- Б. XVI ст.;
- В. XVIII ст.

Тема 3. Історія української держави

1. Найбільшою досконалою формою політичної організації суспільства є:

- А. Держава;
- Б. Влада;
- В. Система податків, суверенітет, норми (закони).

2. Назвіть неслов'янські держави на території України:

- А. Скіфія;
- Б. Київська Русь;
- В. Сарматія;
- Г. Галицько-Волинська держава;
- Д. Кіммерія.

3. Найбільшого розквіту Київська Русь досягла під час правління:

- А. Володимира Великого та Ярослава Мудрого;
- Б. Святослава та Ярослава Мудрого;
- В. Олега та Ігоря.

4. Вкажіть причини занепаду Київської Русі:

А. Економічний занепад країни, поліетнічність населення, недосконала система спадкоємності князівської влади, прагнення удільних князів до незалежності від Києва;

Б. Руйнація усіх усталених внутрішніх політичних і династичних зв'язків;

В. Децентралізація апарату управління, зміна загально-руського законодавства та церковної організації удільними князями, втрата державного суверенітету.

5. *Окресліть територію України, яка входила до складу Великого князівства Литовського, Руського та Жемантійського:*

А. Київщина з Переяславщиною, Чернігово-Сіверщина та Поділля;

Б. Київщина з Польщею та Поділлям;

В. Чернігово-Сіверщина та Поділля.

6. *Вкажіть хронологічні рамки існування Гетьманщини:*

А. 1748–1780 рр.;

Б. 1648–1785 рр.;

В. 1649–1781 рр.

7. *Територіальний поділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну був політично закріплений:*

А. "Андрусівським перемир'ям" 1667 р.;

Б. "Березневими статтями" 1654 р.;

В. "Зборівським договором" 1649 р.

8. *Останнім гетьманом України був:*

А. Д. Апостол;

Б. К. Розумовський;

В. І. Мазепа.

9. *Визначте причини, які привели до ліквідації української державності козацького періоду:*

А. Відірваність українських суспільних верств від управління державою;

Б. Відсутність природних кордонів української території, її відкритості з усіх боків;

В. Незначний розвиток урбанізації, а звідси – слабкість міщанства, інтелігенції;

Г. Психологічна двоїстість українців (хитання між лояльністю до московського царя і українським патріотизмом).

10. Головним завданням національно-демократичної революції в Україні у 1917 р. було:

- А. Розв'язання питання державного самовизначення України;
- Б. Вирішення аграрного питання;
- В. Закінчення Першої світової війни.

11. Українська Держава Павла Скоропадського існувала впродовж:

- А. Жовтень 1917 р. – березень 1918 р.;
- Б. Квітень – грудень 1918 р.;
- В. Травень 1918 р. – вересень 1919 р.

12. Радянський Союз було створено:

- А. 28 грудня 1920 р.;
- Б. 30 грудня 1922 р.;
- В. 31 січня 1924 р.

13. Уряд УНР називався:

- А. Раднарком;
- Б. Генеральний Секретаріат;
- В. Народний Секретаріат.

14. Уряд УНР (листопад 1917 р. – квітень 1918 р.):

- А. Розробив проект Конституції;
- Б. Прийняв закон про національну автономію;
- В. Підписав "Брестський мир";
- Г. Прийняв закон "Про форму української влади".

15. Незалежність України проголошено у:

А. 1991 р;

Б. 1994 р;

В. 1990 р.

**Тема 4. Політичний рух в Україні в ХІХ–ХХ ст.
Особливості політичного руху в Україні**

1. Політичний рух:

А. Добровільне, самокероване формування, створене з ініціативи людей знизу, що об'єдналися на основі спільності інтересів для здійснення загальних цілей;

Б. Масові колективні дії, пов'язані із забезпеченням групових або суспільних інтересів, задоволенням потреб, як матеріальних, так і духовних, і спрямовані на соціальні зміни або опір їм у конфліктній протидії з іншими соціальними групами;

В. Масові дії спрямовані на завоювання, зміцнення і скинення політичної влади, існуючого політичного режиму, державних органів.

2. Вкажіть мету Кирило-Мефодіївського товариства:

А. Утвердження національної української державності з демократичним ладом у конфедеративному союзі слов'янських держав;

Б. Повалення царату та скасування кріпачства, проголошення республіки встановлення революційної диктатури для здійснення перетворень;

В. Скасування кріпачства, отримання у володіння земель селянами.

3. Вкажіть назву програми Кирило-Мефодіївського братства:

А. "Закон Божий. Книга буття українського народу";

- Б. "Інтернаціоналізм чи русифікація";
- В. Програмний документ – "Конституція".

4. Міжпартійна організація, створена представниками трьох галицьких партій, головною метою якої був захист інтересів українського населення в Австро-Угорщині в умовах Першої світової війни це:

- А. "Головна Українська Рада";
- Б. "Головна Руська Рада";
- В. УНДО.

5. Назвіть партію, яка вперше проголосила ідею самостійності України:

- А. РУП;
- Б. УПСР;
- В. НУП.

6. Назвіть автора брошури "Самостійна Україна":

- А. М. Міхновський;
- Б. Д. Антонович;
- В. М. Ковалевський.

7. "Товариство Українських поступовців" створено у:

- А. 1908 р;
- Б. 1905 р;
- В. 1904 р.

8. ОУН виникла у:

- А. 1935 р;
- Б. 1929 р.;
- В. 1944 р.

9. Яке з нижченаведених програмних положень відповідає програмному положенню Українського соціал-демократичного союзу ("Спілка"):

А. Партія виступала з марксистських позицій. Прагнула виражати інтереси віх робітників України незалежно від їх національної приналежності;

Б. Кінцевою метою була демократична Українська Республіка із суспільною власністю на засоби виробництва. Партія вважала необхідним укладення "братерського союзу" із соціалістичними партіями Польщі та Росії;

В. Орієнтувалася на селян і робітників. Прагнула поєднати марксизм із націоналізмом. Вимагала автономії для України.

10. Українська національно-демократична революція відбувалась у:

А. 1917–1921 рр.;

Б. 1905–1907 рр.;

В. 1920–1923 рр.

11. Метою діяльності ОУН було:

А. Встановлення незалежної Української держави;

Б. Встановлення громадського руху;

В. Проголошення Радянської влади в Україні.

12. Визначить мету діяльності Громад:

А. Підготовка народної революції через сільську громаду;

Б. Заборона видання книг українською мовою;

В. Організація недільних шкіл для дорослих.

13. Укажіть назву представників літературно-мовної й суспільно-політичної течії суспільного руху Галичини,

Буковини, Закарпаття в середині XIX – 30-х роках XX ст., які відстоювали національно-культурну, а пізніше – державно-політичну єдність з російським народом і Росією:

- А. Москвофіли;
- Б. Народовці;
- В. Русофіли;
- Г. Слов'янофіли.

14. Книга В. Чорновола "Лихо з розуму" була:

- А. Збіркою матеріалів про долю 20 засуджених у 1966 р. молодих українських інтелігентів;
- Б. Збіркою матеріалів про СРСР;
- В. Збіркою про культурно - просвітницьке товариство.

15. "... Період формування формальної багатопартійності. В цей час створюється велика кількість політичних організацій, що іменують себе партіями, ...". Цей період, окреслений такими роками:

- А. 1990–1994/95 рр.;
- Б. 1987–1989/90 рр.;
- В. 1991/2–1995 рр.

Тема 5. Соціально-економічна історія України

1. Економічна історія – це:

А. Наука, яка вивчає еволюцію господарської діяльності, господарського буття людства від первісного суспільства до сучасності;

Б. Наука, яка вивчає галузь історичного знання, яка стосується соціального аспекту життя людських спільнот, взятого в його хронологічному розрізі;

В. Спеціальна галузь історичної науки, яка вивчає тенденції розвитку історичних знань, української історичної думки, діяльність наукових осередків та центрів історичної науки.

2. Визначить сутність "Неолітичної революції":

А. Відбувається перехід від привласнюючого до відтворюючого типу господарювання;

Б. Відбувається перший великий поділ праці;

В. Відбувається поступовий перехід від людського стада до матриархальної родової общини.

3. Першим почав використовувати в своєму житті вогонь:

А. Неандерталець;

Б. Архантроп;

В. Кроманьйонець.

4. Вкажіть провідну галузь господарювання Київської Русі:

А. Розвиток ремесел;

Б. Сільське господарство;

В. Важка промисловість.

5. Назвіть першу грошову одиницю Київської Русі:

А. Худоба та хутро куниці;

Б. Камінці та мушлі;

В. Срібляники.

6. Назвіть перші карбовані монети Київської Русі:

А. Гривні – срібні злитки різної ваги і форми;

Б. Золотники та срібляники;

В. Монети із золота та бронзи.

7. *Вотчина – це:*

- А. Помісна форма феодального землеволодіння;
- Б. Спадкове володіння землею;
- В. Об'єднання фахових ремісників.

8. *Виникнення фільварків на українських землях було зумовлено:*

- А. Зростанням економічної могутності цехів та їхньої ролі в торгівлі;
- Б. Неефективністю використання в господарстві праці кріпосних селян;
- В. Конкуренцією з боку мануфактурного виробництва в країнах Західної Європи.

9. *На українських землях перша мануфактура виникла:*

- А. На Лівобережжі у XVIII ст.;
- Б. На Правобережжі у XI ст.;
- В. На Лівобережжі та Правобережжі у XV ст.

10. *Особливістю економічного життя 20–30 рр. XIX ст. став початком промислового перевороту. В Україні він розпочався з:*

- А. Цукроваріння;
- Б. Індустріалізації;
- В. Формування особливої машинобудівної галузі промисловості.

11. *Кріпацтво скасовано у:*

- А. 1861 р.;
- Б. 1862 р.;
- В. 1867 р.

12. Позначте характерні риси політики воєнного комунізму:

А. Запровадження продрозкладки, націоналізація усіх галузей промисловості, уведення карткової системи;

Б. Недоторканість приватної власності, загальна трудова повинність, перехід до вільної торгівлі, введення карткової системи;

В. Відновлення поміщицької влади на землю, запровадження продрозкладки, уведення карткової системи, недоторканість приватної власності.

13. Курс на колективізацію проголошено у:

А. 1927 р.;

Б. 1925 р.;

В. 1928 р.

14. Визначить завдання індустріалізації:

А. Перетворення аграрної країни на могутню індустріальну державу, зміцнення оборонного потенціалу країни, підвищення технічної бази сільського господарства;

Б. Здобуття техніко-економічної незалежності СРСР, усунення дрібних власників, якими було важко керувати, підвищення технічної бази сільського господарства;

В. Зміцнення оборонного потенціалу країни, установлення політичного панування радянської бюрократії, перетворення аграрної країни на могутню індустріальну державу.

15. Політику Перебудови проголошено у СРСР:

А. у середині 70-х рр. XX ст.;

Б. у середині 80-х рр. XX ст.;

В. у кінці 60-х рр. XX ст.

Тема 6. Релігія і церква в історії українського народу

1. Вірування давніх слов'ян мало назву:

- А. Мусульманство;
- Б. Християнство;
- В. Язичництво.

2. Посередники між богами та людьми, які опрацьовували культ, ворожили, приносили різноманітні жертви – це:

- А. Волхви;
- Б. Капища;
- В. Священики.

3. Вкажіть дату хрещення Русі:

- А. 988 р.;
- Б. 987 р.;
- В. 989 р.

4. Назвіть документ, який видано Константинопольським патріархом у 1347 році:

- А. Грамота про прилучення Галицької митрополії до Київської (тобто до Московської);
- Б. Книга "Про єдність костьолу Божого";
- В. Наказ про обрання священика церкви Спаса на Берестові, українця Іларіона митрополитом.

5. Визначте наслідки укладання Кревської унії 1385 року:

- А. Початок роздачі українських земель польським феодалам, поширення католицизму;
- Б. Створення сприяло національно – культурному розвитку українців;
- В. Дискримінації ремісників, що сповідували православ'я.

6. Церковні братства – це:

- А. Міщанські організації;
- Б. Релігійні організації;
- В. Організації ліберально-демократичного напрямку.

7. Річ Посполита була створена за:

- А. Люблінською унією;
- Б. Кревською унією;
- В. Брестською унією.

8. Берестейська унія, яка дала початок греко-католицькій церкві, була укладена у:

- А. 1569 р.;
- Б. 1586 р.;
- В. 1591 р.;
- Г. 1596 р.

9. Греко-католицька (уніатська) церква була створена за:

- А. Берестейською унією;
- Б. Люблінською унією;
- В. Кревською унією.

10. Петро Могила очолив православну церкву у:

- А. 1634 р.;
- Б. 1632 р.;
- В. 1633 р.

11. Вкажіть подію, яка відбулася у липні 1685 року:

А. Митрополитом обрано Гедеона Луцького та прийнято рішення про перехід Київської митрополії до Московського патріархату;

Б. Петро I проводить велику реформу церкви. Утворюється Святіший Синод, як колегіальна установа, що виконує функцію патріарху;

В. Створена Всеукраїнська церковна рада, яка розглядала питання створення української автокефальної православної церкви.

12. Вкажіть причину занепаду Української православної церкви у XVIII–XIX ст.:

А. Втрата церквою маєтностей і частини доходів;

Б. Втрата церквою підтримки держави та Константинопольського патріарха;

В. Посилення Московської митрополії, яка прагнула перебрати славу згаслого Константинополя;

13. Останнім українським митрополитом був:

А. Єрофій Малицький;

Б. Купріян;

В. Гедеон Луцький.

14. УАПЦ заснована у:

А. 1921 р.;

Б. 1932 р.;

В. 1934 р.

15. Патріарх Варфоломій вручив Томос про автокефалію Православної Церкви України:

А. 14 січня 2018 р.;

Б. 15 березня 2017 р.;

В. 6 січня 2019 р.

Тема 7. Соціальні рухи в Україні

1. Повстання під проводом Криштофа Косинського закінчилося:

- А. Повним знищенням повстанського загону;
- Б. Загибеллю К. Косинського і підписанням черкаським старостою О. Вишневецьким з повстанцями мирного договору;
- В. К. Косинський підписав з О. Вишневецьким (черкаським старостою) мирний договір.

2. Визначить територію, яка вже на початку 1596 р. була охоплена повстанням Северина Наливайка:

- А. Брацлавщина і Волинь;
- Б. Київщина, Брацлавщина та Волинь;
- В. Брацлавщина та Волинь, Київщина, Поділля, Білоруське Полісся.

3. Повстання під проводом Марка Жмайла відбулося у:

- А. 1623 р.;
- Б. 1627 р.;
- В. 1625 р.

4. Повстання під проводом Тараса Трясила відбулося у:

- А. 1629 р.;
- Б. 1630 р.;
- В. 1631 р.

5. Іван Сулима з козаками розгромив фортецю Кодак у:

- А. 1635 р.;
- Б. 1636 р.;
- В. 1637 р.

6. *Гайдамацький рух у XVIII ст. розпочався:*

А. На Правобережній Україні;

Б. На Лівобережній Україні;

В. На Закарпатті.

7. *Керівником руху "Коліївщина" у 1768 р. був обраний:*

А. Максим Залізняк;

Б. Іван Гонти;

В. Олекса Довбуш.

8. *Термін "опришки" має таке значення:*

А. Утискувач;

Б. Злодій;

В. Завойовник.

9. *Керівником опришківського руху став:*

А. Олекса Довбуш;

Б. Сава Чалий;

В. Максим Залізняк.

10. *Повстання у селі Турбаї проходило у:*

А. 1787–1791 рр.;

Б. 1789–1793 рр.;

В. 1790–1795 рр..

11. *Під час повстання 1830–1831 рр. селяни Правобережної України здебільшого:*

А. Підтримували поляків для боротьби з царизмом, вступали у загони польських повстанців;

Б. Підтримували повстанців, але не брали активної участі у боротьбі;

В. Не підтримували повстанців; частина селян вступала у спеціально створені для боротьби з повстанцями загони.

12. Селянський рух на Буковині у 1848 р. очолив:

- А. Григорій Яхимович;
- Б. Лук'ян Кобилиця;
- В. Михайло Куземський.

13. Метою повстання у Польщі в 1863–1864 рр. було:

- А. Розширення прав Польщі в рамках Росії;
- Б. Звільнення Польщі з під російської влади;
- В. Створення конфедерації з Росією.

14. Повстання матросів на панцирнику "Потьомкін" відбулося:

- А. У червні 1905 р.;
- Б. У жовтні 1906 р.;
- В. У січні 1910 р.

15. Повстанські загони під проводом Нестора Махна діяли:

- А. На території Західної України;
- Б. На Київщині;
- В. На території Південної України.

Тема 8. Україна в системі міжнародних відносин

1. Діяльність держави стосовно інших держав, організацій, осіб, яка забезпечує захист національних інтересів – це:

- А. Зовнішня політика;
- Б. Суверенітет;
- В. Міжнародні відносини.

2. Назвіть основний фактор, який на думку деяких дослідників відігравав головну роль у створенні першої держави Східних слов'ян – Київської Русі:

- А. Зовнішня торгівля;
- Б. Прагнення людини до самовдосконалення, виокремлення своїх власних територій;
- В. Постійні набіги з боку ворожих племен.

3. Назвіть основні цілі зовнішньої політики:

- А. Захист державного суверенітету проти зазіхань із зовні;
- Б. Недосконалість системи господарювання;
- В. Процес докорінної перебудови аграрного сектора.

4. Назвіть князя що започаткував практику династичних шлюбів:

- А. Володимир Великий;
- Б. Ігор;
- В. Ярослав Мудрий.

5. Історію зовнішньої політики України можна розпочати зі:

- А. "Зборівської угоди";
- Б. Трипільської цивілізації;
- В. Східної цивілізації.

6. "Зборівська угода" підписана у:

- А. 1649 р.;
- Б. 1653 р.;
- В. 1651 р.

7. Основи зовнішньої політики Гетьманщини заклав:

- А. Ю. Самойлович;
- Б. Б. Хмельницький;
- В. П. Дорошенко.

8. Назвіть документ, який вперше містив інформацію про оголошення автономії України:

- А. "Зборівський мир";
- Б. "Білоцерківський мир";
- В. "Березневі статті".

9. У 1681 р. Москва і Туреччина підписують Бахчисарайське перемир'я на двадцять років. Наслідками якого є:

- А. Підписання "Вічного миру 1686 р.";
- Б. Перемога над османами у Тюркській битві;
- В. Підписання "Зборівської угоди".

10. "Вічний мир" було укладено у 1686 році:

- А. Між Москвою і Польщею;
- Б. Між Польщею і Туреччиною;
- В. Між Україною і Туреччиною.

11. Відновлення суверенної зовнішньополітичної діяльності України відноситься до:

- А. 1917 р.;
- Б. 1909 р.;
- В. 1903 р.

12. ЗУНР проголошено:

- А. 1 листопада 1918 р.;
- Б. 2 грудня 1919 р.;
- В. 2 листопада 1917 р.

13. Підписання договору між СРСР та Польщею про радянсько-польський кордон відбулося у:

- А. Лютому 1947 р.;

- Б. Серпні 1945 р.;
- В. Серпні 1946 р.

14. У січні 1946 р. у складі УРСР створено:

- А. Закарпатську область;
- Б. Волинську область;
- В. Львівську область.

15. Переговори "норманської четвірки" в Мінську підписано:

- А. 14–15 січня 2014 р.;
- Б. 11–12 лютого 2015 р.;
- В. 14–15 березня 2015 р.

Тема 9. Історія української еміграції

1. Переселення з Батьківщини в іншу країну на тривалий строк або постійне місце проживання це:

- А. Еміграція;
- Б. Реєміграція;
- В. Міграція.

2. Визначить основні шляхи формування діаспори:

- А. Зміна кордонів, еміграція;
- Б. Міграція;
- В. Зміна кордонів, реєміграція.

3. Назвіть головні причини першої хвилі еміграції:

- А. Економічні;
- Б. Релігійні;
- В. Національні та політичні.

4. Назвіть області, що знаходились під владою Австро-Угорщини, звідки почались масові еміграції українців за океан, до Бразилії, Аргентини, США і Канади:

- А. Буковина, Закарпаття і Галичина;
- Б. Хмельницька, Вінницька;
- В. Поділля, Наддніпрянщина.

5. Українці вперше з'явилися в Бразилії у:

- А. 1872–1876 рр.;
- Б. 1891–1894 рр.;
- В. 1917–1920 рр.

6. Початком масової еміграції до США став:

- А. 1910 р.;
- Б. 1877 р.;
- В. 1888 р..

7. Перші українські переселенці в Канаді з'явилися у:

- А. 1991 р.;
- Б. 1891 р.;
- В. 1818 р..

8. Третя еміграційна хвиля була викликана:

- А. Подіями Другої світової війни та знищенням Української повстанської армії;
- Б. Знищенням УНР, встановленням радянської влади у Західній Україні;
- В. Виселенням дисидентів.

9. Визначить хронологічні рамки еміграції українців до Британії, Уругваю, Парагваю, Чилі, Австрії:

- А. 1947–1955 рр.;

- Б. 1917–1920 рр.;
- В. 1924–1925 рр.

10. "Остарбайтерами" називали:

- А. Молодь, яку насильно вивезли на примусові роботи до Німеччини;
- Б. Військовополонені, котрі потрапили до Німеччини;
- В. Солдати дивізії СС "Галичина".

11. В 70–80 рр. ХХ ст. в СРСР і в Радянській Україні з'явився специфічний вид еміграції. Назвіть його основні риси:

- А. Одруження з іноземцями;
- Б. Реєміграція;
- В. Виїзд за кордон великої кількості інтелігенції.

12. Одними із самих заможних груп української діаспори є емігранти у:

- А. Канаді, США;
- Б. Латинській Америці;
- В. Бразилії.

13. Символом української громади у Канаді стало:

- А. Величезна 20-метрова писанка в Вегревілі;
- Б. Пам'ятник Тарасу Шевченку в центрі Пенсільванії;
- В. Бюст Лесі Українки у Вірджинії.

14. Зелена Україна – Зелений Клин – Нова Україна так називали землі, заселені українськими емігрантами. Вкажіть ці землі.

- А. Сучасні території Приморського і Хабаровського краю, Камчатської, Сахалінської, Амурської областей;
- Б. Міста Омськ, Томськ, Актюбінськ;
- В. Землі Сибіру, Далекого Сходу, Казахстану.

15. Вкажіть кількість українців за різними оцінками що на сьогодні проживає за межами України:

А. Від 11 до 15 млн.;

Б. Від 12 до 17 тис.;

В. Від 9 до 13 млн.

КОРОТКИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК

Тема №1

Методологія, історіографія і бібліографія навчального курсу "Історія України"

1. **Історіографія історії України** – це галузь знань, яка вивчає процес накопичення знань з історії України. Особливу увагу історіографія звертає на умови, в яких писались праці з історії, концепції, які панували в науці в той або інший час.

2. **Історичні джерела** – це залишки минулого (артефакти та письмові джерела), що пов'язані з діяльністю людини і "відображають" її історію. Джерельна база є основою для дослідження, вивчення історії України.

3. **Козацькі літописи** — історико-літературні твори II-ї половини XVII — середини XVIII століття, присвячені **козацьким** війнам. Цінні джерела для дослідження вітчизняної історії і важливі пам'ятки літератури. Мова більшості **літописів** — літературна, близька до народнорозмовної.

4. **Літопис** — історико-літературний твір у Русі, пізніше в Україні, Московщині та Білорусі, в якому оповідь велася за роками (хронологія). Писалися переважно церковнослов'янською мовою, з численними вкрапленнями місцевої лексики.

5. Під **закордонною історіографією** ми розуміємо все, що написано про Україну в інших країнах.

Тема №2

Особливості етнополітичної історії України

6. **Етнічна історія** – це процес складання, утворення нового народу на базі різних етнічних компонентів.

7. **Політимчна історія** — галузь історичної науки, яка має на меті формування історичного та **політичного** світогляду, набуття, поглиблення і систематизацію знань з **політичної історії**, формування всебічно розвинутої та соціально-активної особистості.

8. **Етнографічний регіон** — територія, що вирізняється комплексом етнокультурних прикмет.

9. **Народність** — це форма спільноти людей, яка історично виникає за родоплемінною спільністю і формується на певній території при натурально-господарчій діяльності у процесі злиття, консолідації різних племен завдяки створенню єдиної мови, культури, традицій, обрядів.

10. **Народ** — спільність людей, об'єднаних державою, головний суб'єкт суспільно-історичного розвитку, творець і споживач матеріальних і духовних цінностей.

11. **Нація** — етнічна група, належність до якої визначається за походженням та за належністю до певної культури.

12. **Політична нація** — це сукупність громадян країни, які незалежно від їхнього соціального статусу, мови, віросповідання та інших соціально-групових відмінностей мають рівні права, політичний і юридичний суверенітет, поєднані почуттями солідарності та ідеологією патріотизму.

Тема №3 **Історія української держави**

13. **Держава** — базовий інститут політичної системи та політичної організації суспільства, що створюється для забезпечення життєдіяльності суспільства в цілому і здійснення політичної влади домінуючою частиною населення в соціально неоднорідному суспільстві з метою збереження його цілісності, безперечного існування, задоволення загально соціальних потреб.

14. **Державність** – специфічна ознака державно-політичної організації суспільства.

15. **Суверенітет** – незалежна від будь-яких сил, обставин і осіб верховенство; незалежність держави в зовнішніх і внутрішніх справах.

Тема №4

Політичний рух в Україні в XIX–XX ст. Особливості політичного руху в Україні

16. **Політичний рух** – це діяльність організацій і партій за державну владу.

17. **Громади** – напівлегальні товариства ліберально-демократичної інтелігенції.

18. **Дисидентство** — це опозиційний рух проти панівного державного ладу, протистояння офіційній ідеології та політиці.

19. **Демонстрація** — масовий марш як публічне вираження соціально-політичного настрою; організована форма політичних дій, оскільки в нього є організатори, цілі та завдання (наприклад, домогтися якомога більшої підтримки виборців на користь того чи іншого кандидата і виграти виборчу кампанію).

20. **Пікетування** — форма публічного вираження колективної або індивідуальної думки (демонстрація підтримки, солідарності, протесту проти чого-небудь) шляхом розміщення плакатів, транспарантів та інших засобів наглядної агітації в громадському місці.

Тема №5

Соціально-економічна історія України

21. **Соціально-економічна історія** – це наука, яка вивчає діяльність народів окремих країн в усіх сферах і галузях

господарства: промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку, капітальному будівництві, торгівлі, побутовому обслуговуванні, фінансах і кредиті.

22. Неолітична революція – історичний період переходу в епоху неоліту (6 тис. р. – 4 тис. р. до Р. Х.) від привласнюючого до відтворюючого типу господарства, це пов'язано з виникненням скотарства, тваринництва, землеробства.

23. Вотчина – одна з форм феодальної земельної власності в часи Київської держави. Власник **вотчини** мав право передати її у спадщину, продати, обміняти, поділити тощо. Термін "**Вотчина**" походить від слова "отчина", тобто батьківська власність.

24. Фільварок (Vorwerk – хутір, ферма, господарство) – у Польщі, Литві, Україні та Білорусі у XIV–XIX століттях панський сільськогосподарський хутір, багатогалузеве господарство, орієнтоване на виробництво збіжжя на продаж.

25. Мануфактура (латин. manufactura, manus-рука і factura-обробіток, виготовлення) – форма промислового виробництва, що характеризується поділом праці між найманими працівниками та використанням ручної праці. **Мануфактура** передувала заводам і фабрикам.

26. Промисловий переворот (індустріальна) революція або **промисловий переворот** – перехід від ручного, ремісничо-мануфактурного до великого машинного фабрично-заводського виробництва, який розпочався в Англії у другій половині XVIII століття і впродовж XIX століття поширився на інші країни Європи, США, Японію.

27. Воєнний комунізм – назва внутрішньої політики більшовиків у 1918–1921 роках під час Громадянської війни.

28. Новом економічна політика (НЕР) – економічна політика, яка проводилася в Радянських республіках починаючи з 1921 року. Була прийнята весною 1921 року

Х з'їздом РКП(б), змінивши політику "воєнного комунізму", що проводилася в ході Громадянської війни.

29. Колективізація – створення великих колективних господарств на основі селянських дворів. Передбачалося, що результатом колективізації стане ріст виробництва сільсько-господарської продукції на 150 %. Колективізація мала охопити майже всі селянські господарства, ліквідувавши "шкідливий буржуазний вплив" приватної власності.

30. Індустріалізація – історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг.

31. Перебудова – загальна назва сукупності політичних і економічних реформ, що проводилися в СРСР у 1985–1991 роках. Складові частини Перебудови: у внутрішньополітичній сфері – політика гласності та демократизація суспільного життя; в економіці – введення елементів ринкових відносин; у зовнішній політиці – відмова від надмірної критики так званого капіталістичного ладу, значне поліпшення відносин зі США та демократичними країнами Західної Європи, визнання пріоритету загальнолюдських цінностей і глобальних світових проблем. До початку 1990-х років Перебудова призвела до загострення кризи в усіх сферах життя суспільства, що спричинило ліквідацію влади КПРС і розпад СРСР.

Тема №6

Релігія і церква в історії українського народу

32. Язичництво – первісна релігія східних слов'ян, сутність якої полягала в обожненні сил природи й культі предків.

33. **Християнство** – релігія, заснована на вченні Ісуса Христа. Характерною рисою християнства, яка вирізняє його серед інших напрямів єдинобожжя, є віра в Ісуса Христа, як втілення і прояв Бога заради спасіння всього людства і людського суспільства і настанови в істині. В наш час християнство – найпоширеніша у світі релігія, – його дотримуються близько 2,2 млрд. осіб, що становить понад 1/3 людства. Християнство посідає 1-е місце у світі за географічним поширенням, тобто майже в кожній країні світу є хоча б одна християнська громада.

34. **Церковні брамтства** – національно-релігійні громадські організації українських і білоруських православних та міщан у XVI–XVIII столітті, які стали на захист православ'я.

35. **Реформамція** – церковно-релігійні й суспільно-політичні течії (XVI століття), форми релігійної боротьби спрямовані проти католицької церкви і папської влади.

36. **Святійший Синод** – колегіальна установа, яка виконувала роль патріарху. Сформований у 1721 році, в результаті церковної реформи Петра I.

37. **Томос** – указ, декрет, окружне послання предстоителя помісної православної церкви у деяких важливих питаннях церковного устрою. Шляхом надання томосу деякій частині "материнської" (кіріархальної) церкви офіційно проголошується автономія в управлінні або автокефалія. 6 січня 2019 патріарх Варфоломій вручив томос про автокефалію Православної Церкви України митрополиту Київському і всієї України Епіфанію.

Тема №7

Соціальні рухи в Україні

38. **Суспільний рух** (також **соціальний рух**) – суспільна активність або колективна поведінка (організовані та ціле-

спрямовані, іноді також спонтанні – дії, вчинки) великих мас людей – прошарків суспільства, класів, груп, котрі керуються якимись конкретними ідеями, цілями, мотивами і мають зовнішню загальну мету, спрямовану на покращення умов життя.

39. **Гайдамацький рух** – це національно-визвольний і суспільно-політичний рух проти народного поневолення на Правобережній Україні наприкінці XVIII – на початку XIX століття, який поширився на Київщині, Брацлавщині і Волині. Гайдамацькі загони складалися із селян, козаків, наймитів, міщан-ремісників.

40. **Опришки** — учасники селянського повстанського руху в Галичині, на Закарпатті, Буковині проти польської шляхти, молдовських бояр, угорських феодалів, згодом – також проти австрійської адміністрації (XVI-поч. XVIII століття).

41. **Страйк** – це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов’язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового конфлікту.

Тема №8

Україна в системі міжнародних відносин

42. **Зовнішня політика** — сукупність відносин держави з іншими державами світу та міжнародними організаціями. Найважливіший засіб ведення зовнішньої політики — дипломатія.

43. Під **національними інтересами** розуміється збереження, захист і розвиток тих благ і цінностей, що їх дане суспільство вважає для себе самими головними.

44. **"Українське питання"** – це ставлення сусідніх країн, та інших держав до незалежності України.

45. **Дипломатія** — засіб здійснення зовнішньої політики, внутрішнього регулювання держави, народної дипломатії, що являє собою сукупність невоєнних практичних заходів, прийомів і методів.

Тема №9

Історія української еміграції

46. **Діаспора** — це перебування значної частини народу поза межами країни свого походження.

47. **Еміграція** — це переселення з батьківщини в іншу країну на тривалий строк або постійне місце проживання.

48. **Міграція** територіальні переміщення населення, які супроводжуються зміною місця проживання та місця праці (назавжди або на досить тривалий строк) як у межах однієї країни, так і поза її межами.

49. **Імміграція** — в'їзд громадян інших держав у країну на довгострокове перебування або постійне проживання. Як правило, зумовлена економічними або політичними причинами.

50. **Реєміграція** — повернення емігранта у країну початкового проживання, тобто зворотна еміграція.

51. **Остарбайтери** — німецький термін для означення осіб, які були вивезені гітлерівцями зі східних окупованих територій, протягом Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. **Грушевський, М.** Історія України-Руси. В 11 т., 12 кн. [Текст] / М. Грушевський ; гол. редкол. П. С. Сохань. – К. : Наук. думка, 1991-1997.
2. **Полонська-Василенко, Н.** Історія України [Текст] : у 2 т. / Н. Полонська-Василенко – 3-тє вид. – К. : Либідь, 1995; т. 1 – 627 с., т. 2 – 608 с.
3. **Субтельний, О.** Україна: Історія [Текст] / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1994. – 736 с.
4. Енциклопедія історії України : у 10 томах. [Т. 1-9] [А-С] [Текст] / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : В-во "Наукова думка", 2003–2012.
5. Історія України [Текст] / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін. ; під ред. В. А. Смолія. – К. : Альтернативи, 1997. – 416 с.
6. **Бобіна, О. В.** Історіографія історії України [Текст] : навчальний посібник / О. В. Бобіна. – Миколаїв : УДМТУ, 2002. – 24 с.
7. **Бобіна, О. В.** Політичний рух в Україні [Текст] : навчальний посібник / О. В. Бобіна. – Миколаїв : УДМТУ–МГІ, 2003. – 40 с.
8. **Бобіна, О. В.** Україна і світ [Текст]. Методичні вказівки для самостійного вивчення тем з історії України "Україна в системі міжнародних відносин" і "Українська діаспора" / О. В. Бобіна. – Миколаїв : НУК, 2007. – 46 с.
9. **Бобіна, О. В.** Нариси з історії України [Текст] : навчальний посібник / О. В. Бобіна. – Миколаїв : НУК, 2010. – 138 с.
10. **Бобіна, О. В.** Економіка України: основні етапи історії [Текст] : методичні вказівки для самостійного вивчення теми / О. В. Бобіна. – Миколаїв : НУК, 2014. – 81 с.

11. **Бобіна, О. В.** Соціальний і політичний рух в Україні : основні етапи історії. Конспект лекцій [Текст] : Навчальний посібник / О. В. Бобіна. – Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 11–53.

12. **Бобіна, О. В.** Соціальна боротьба в Україні: основні етапи історії [Текст] : методичні вказівки для самостійного вивчення теми / О. В. Бобіна. – Миколаїв : НУК, 2015. – 60 с.

13. **Бойко, О. Д.** Історія України [Текст]. Посібник / О. Д. Бойко. – К. : Академвидав, 2006. – 688 с.

14. **Матвієнко, Л. В.** Соціальні рухи [Текст] : методичні вказівки для самостійного вивчення теми з історії України / Л. В. Матвієнко. – Миколаїв : НУК, 2007. – 40 с.

15. **Горбулін, В.** Світова гібридна війна: український фронт [Текст] / В. Горбулін. – К. : Фоліо, 2017. 496 с.

16. **Тымчук, Д.** Вторжение в Украину: хроника российской агрессии [Текст] / Д. Тымчук, Ю. Карин, К. Машовец, В. Гусаров. – К. : БрайтБукс, 2016. – 240 с.

17. **Березовец, Т.** Анексія: острів крім. Хроніка гібридної війни [Текст] / Т. Березовец. – К. : БрайтБукс, 2015. – 392 с.

Допоміжна

1. Політична історія України [Текст] : посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. І. Танцюри – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 488 с.

2. **Дорошенко, Д.** Нарис історії України [Текст] : у 2-х томах / Дорошенко Д. – К. : Глобус, 1991.

3. Історія релігії в Україні [Текст] : навчальний посібник / А. М. Колодний, П. Л. Яроцький, Б. О. Любовик та ін. ; за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. – К. : Т-во "Знання", КО, 1999. – 735 с.

4. **Бойко, О.Д.** Історія України: підручник [Текст] / О.Д. Бойко, – 7-е видання, стереотипне – К.: Академвидав, 2017. – 720 с. – (Серія "Альма-матер").

5. **Бойко, О. Д.** Нариси новітньої історії України (1985–1991 рр.) [Текст] : навчальний посібник / О. Д. Бойко. – К. : Кондор, 2004. – 357 с.

6. Велика історія України [Текст] : у 2-х томах / Передм. д-ра І. Крип'якевича; Зладив М. Голубець. – К. : Глобус, 1993; т. 1 – 352 с., т. 2 – 400 с.

7. **Грушевский, М.** Иллюстрированная история Украины [Текст] / М. Грушевский. – К. : М. П. "Левада", 1995. – 696 с.

8. **Дещинський, Л. Є.** Міжнародні відносини України : історія і сучасність [Текст] : навч. посібник / Л. Є. Дещинський. – Львів : Видавництво "Бескід Біт", 2004. – 320 с.

9. Етнографія України [Текст] : навчальний посібник / за ред. С. А. Макарчука. – Львів : Світ, 1994. – 520 с.

10. **Ефименко, А. Я.** История украинского народа [Текст] / сост. навт. ист.-биограф. очерка В. А. Смолий ; примеч. Н. Н. Яковенко. – К. : Лыбидь, 1990. – 512 с.

11. Історія України [Текст] / відп. ред. Ю. Сливка : керівник авт. кол. Ю. Зайцев. – вид. 4-те. – Львів : Світ, 2003. – 520 с.

12. Історія України [Текст] : навчально-методичний посібник для семінарських занять / В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко, В. Ф. Колесник та ін. ; за ред. В. М. Литвина. – К. : Знання, 2006. – 460 с.

13. История Украины [Текст] : учебное пособие для студентов неисторических специальностей / под общей ред. академика Академии исторических наук Украины Р. Д. Ляха. – изд. 3-е. – Донецк : Центр подготовки абитуриентов, 2004. – 424 с.

14. **Крип'якевич, І. П.** Історія України [Текст] / відп. редактори Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. – Львів : Світ, 1990. – 520 с.

15. **Лановик, Б. Д.** Економічна історія України і світу [Текст] / Б. Д. Лановик, Р. М. Матейко – 7-ме вид. стер. – К. : Вікар, 2005. – 486 с.

16. **Магочій, П.-Р.** Україна: історія її земель та народів [Текст] / П.-Р. Магочій. — Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. — 794 с.

17. **Підкова, І.** Довідник з історії України [Текст] : у 3-х томах / І. Підкова, Р. Шуст. — К. : Генеза, 1994.

18. Політична історія України ХХ ст. [Текст] : у 6 т. / Редкол. : І. Ф. Курас (голова) та ін. — К. : Генеза, 2002–2003.

19. **Світлична, В. В.** Історія України [Текст] : навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. В. Світлична. — вид. 2-е. — К. : Каравела; Львів : Новий світ, 2002. — 304 с.

20. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перший цивілізацій до становлення індустріального суспільства [Текст] : навчальний посібник для вузів / В. Б. Лановик, З. М. Матисякевич, Р. М. Матейко та ін. За загальною редакцією Б. Д. Лановика. — К. : Генеза, 1994. — 368 с.

21. Україна у міжнародних відносинах ХХ століття [Текст] : навч. посібник / за ред. проф. Малика Я. Й. — Львів : Світ, 2004. — 468 с.

22. **Ульяновський, В.** Історія церкви та релігійної думки в Україні [Текст] : у 3-х кн. / В. Ульяновський, О. Крижанівський, С. Плохій. — К., 1994.

23. **Уривалкін, О. М.** Історія України (середина ХІІІ — середина ХVІІ ст.) [Текст] : навчальний посібник / О. М. Уривалкін. — К. : Кондор, 2005. — 248 с.

24. **Юрій, М. Ф.** Етногенез українського народу [Текст] / М. Ф. Юрій. — К. : Кондор, 2007. — 262 с.

25. **Юрій, М. Ф.** Соціокультурний світ України [Текст] : монографія / М. Ф. Юрій. — вид. 2-е. — К. : Кондор, 2004. — 738 с.

26. **Яворницький, Д.** Історія запорозьких козаків [Текст] : у 3-х томах / Д. Яворницький. — Л., 1990–1992.

27. **Яковенко, Н.** Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України [Текст] / Н. Яковенко. – 3-тє вид. – К. : Критика, 2006. – 584 с.

28. **Курков, А.** Дневник Майдана и войны [Текст] / А. Курков. – К. : Фолио, 2018. – 370 с.

29. **Жирохов, М.** Стальной кулак. Танки в войне на Донбассе [Текст] / М. Жирохов. – К. : Сигматрейд, 2018. – 224 с.

30. **Лойко, С.** Аэропорт [Текст] / С. Лойко. – К. : Брайт Стар Паблішинг, 2015. – 71 с.

31. **Положий, Е.** Иловайск [Текст] / Е. Положий. – К. : Фолио, 2016. – 384 с.

32. Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніка АТО [Текст] / О. Калиновська, О. Кринтона, О. Назаренко та ін. – Х., 2015. – 510 с.

ЗМІСТ

Теми лекцій	3
Мета і завдання навчальної дисципліни	15
Тестові завдання	17
Короткий тематичний історичний словник	45
Рекомендована література	53

Навчальне видання

МАТВИЄНКО Людмила Володимирівна

Методичні вказівки

з курсу "ІСТОРІЯ УКРАЇНИ"

Комп'ютерне складання та верстання *В. В. Москаленко*
Коректор *М. О. Паненко*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 3,3. Тираж 17 прим. Вид № 17. Зам. № 88.

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

просп. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54025

E-mail : publishing@nuos.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6402 від 19.09.2018 р.